

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Радченко Ярослава Миколайовича, на тему:

„Державне регулювання системи пенсійного забезпечення

військовослужбовців в Україні”,

поданої на здобуття наукового ступеня

кандидата наук з державного управління за спеціальністю

25.00.02 – механізми державного управління

Актуальність теми дослідження

Значення військових структур в житті суспільства і держави полягає в тому, що саме від них залежить національна безпека України в цілому. Військовослужбовці повинні бути впевнені в тому, що після завершення військової служби, пов'язаної з великою відповідальністю та ризиком, вони отримають гідний рівень пенсійного забезпечення. Тому від ефективності пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей залежить, в кінцевому підсумку, і вирішення питань забезпечення безпеки країни і суспільного життя.

Отже, одним із найважливіших аспектів діяльності держави щодо функціонування її військової організації є дотримання прав і свобод військовослужбовців та членів їх сімей, забезпечення їх соціального захисту, надання належного фінансування під час здійснення професійної діяльності та під час перебування на пенсії.

Важливо зауважити, що протягом усього періоду незалежності України пенсійне законодавство неодноразово реформувалось та зазнало величезних змін, що суттєво вплинуло на умови пенсійного забезпечення, які стали більш суворими, для більшості громадян незалежно від їхнього правового статусу, зокрема скасовано умови спеціального пенсійного забезпечення для багатьох категорій працівників (науково-педагогічних працівників,

державних службовців, суддів, народних депутатів, дипломатів, журналістів державних ЗМІ, посадових осіб органів місцевого самоврядування), однак ці зміни не торкнулись військовослужбовців. Очевидно, що забезпечення конституційних прав та свобод військовослужбовців, зокрема і тих, які стосуються пенсійного забезпечення, отримало виняткову вагомість. Разом з тим, на сьогодні сучасний стан пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей в Україні характеризується складним перехідним періодом, оскільки при прийнятті нових законів й надалі виникає багато проблемних питань стосовно призначення, виплати та перерахунку пенсій.

Саме ці аргументи й свідчать про актуальність обраної теми дослідження Радченко Ярослава Миколайовича.

Оцінка змісту дисертації та ступеню наукової новизни отриманих результатів

Дисертаційна робота має завершену логічну структуру, побудовану відповідно до поставлених завдань, що дає змогу простежити авторський підхід до вирішення складної наукової проблеми. Предмет і об'єкт дослідження чітко сформульовані, що дозволило обрати необхідні методи дослідження і досягти поставленої мети щодо розробки практичних рекомендацій із вдосконалення державної політики у сфері державного регулювання системи пенсійного забезпечення військовослужбовців в Україні.

У першому розділі – «Науково-теоретичні засади державного регулювання системи пенсійного забезпечення пенсійного забезпечення військовослужбовців» – дисертантом розглянуто генезу законодавства про пенсійне забезпечення військовослужбовців, визначено міст державного регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців крізь призму міжнародних вимог.

Встановлено, що авторитет будь-якої держави та її влади залежав від потужності, міцності й чисельності військових сил, адже саме таким чином

визначалась її боєздатність у разі виникнення міждержавних конфліктів. Для того, щоб військо функціонувало на належному, професійному рівні необхідно було його фінансувати та утримувати, оскільки його боєздатність залежала від рівня загальноосвітньої і військової підготовки, а також від кількості і якості зброї. Проблема всебічного забезпечення осіб, які виконують обов'язки військової служби, виникла разом із появою цієї соціальної групи у загальній системі суспільного життя майже одночасно із історично обумовленим розподілом праці. Протягом століть у суспільстві формувалося ставлення до озброєних людей, збройних формувань, відносини між ними і державою та суспільством. Розвивалася система комплектування; утримання, всебічного забезпечення війська, створювалися ціннісні мотивації для осіб, які виконують специфічні обов'язки військової служби, пов'язані з постійним ризиком для життя. Усе це накопичувалося у суспільній свідомості, психології, традиціях, закріплювалося у різноманітних нормативно-правових актах, які регламентували військову справу як специфічну, соціально необхідну та небезпечну сферу людської діяльності, визначали особливе місце військових людей у суспільстві та визначали особливе ставлення до них держави. Армія відігравала важливу роль у функціонуванні перших державних утворень. Через необхідність мати сильну армію і стимулювати залучення до її рядів нових воїнів, держава встановлювала для них певне привілейоване становище у суспільстві, а у деяких випадках також і для членів їх родин. (стор. 45-48 дисертації).

У другому розділі – «Аналіз сучасного стану розвитку системи пенсійного забезпечення військовослужбовців» – розкрито особливості здійснення пенсійного забезпечення військовослужбовців за вислугу років, визначено проблеми пенсійного забезпечення військовослужбовців по інвалідності та питання пенсійного забезпечення членів сімей військовослужбовців в разі втрати годувальника.

В ході дослідження встановлено, що пенсійне забезпечення військовослужбовців – це один із основних і найбільш стабільних елементів

соціального забезпечення осіб, що проходили військову службу та членів їх сімей. Воно є сукупністю відносин з виплати державою, в особі уповноважених нею суб'єктів, пенсій з метою виконання своїх зобов'язань перед тими громадянами, у яких право на пенсію виникло в результаті проходження військової служби; заподіяння шкоди їх здоров'ю при виконанні обов'язків щодо захисту Вітчизни; відсутності інших засобів до існування в разі втрати працездатності. Пенсійне забезпечення військовослужбовців є свого роду подякою цим людям за чесно виконану роботу щодо забезпечення безпеки та вселяє впевненість у діючих співробітників-військовослужбовців у тому, що вони не будуть покинуті державою напризволяще при настанні ушкодження їх здоров'я під час виконання ними обов'язків військової служби, або у разі набуття права на пенсію за вислугою років, адже основне призначення та завдання пенсій — забезпечити матеріальну підтримку громадян у випадках настання соціальних ризиків, передбачених у законодавстві (стор. 78-83 дисертації):

Визначено, що рівень реалізації соціальних прав і гарантій звільнених в запас військовослужбовців значно впливає на морально-психологічний стан військових, які нині проходять службу, на їх впевненість в завтрашньому дні. Соціальне становище військових пенсіонерів є для них наочним прикладом власного стану в недалекому майбутньому. Перед військовослужбовцями постає величезна кількість проблем в процесі їх адаптації до умов «цивільного» життя. До них відносяться: часто безуспішний пошук роботи відповідно до кваліфікації (нерідко вузькопрофільної), отриманої у військовому ВНЗ, і навичками, здобутими в процесі служби. Як наслідок цього, досить імовірним стає їх працевлаштування на малокваліфіковану, низькооплачувану роботу, пошук можливостей для випадкових і епізодичних заробітків; звільнення з військової служби несе для військовослужбовця негативний психологічний заряд. Це пов'язано з тим, що служба в армії виступала для нього як фактор гарантованої зайнятості, отримання пристойного грошового утримання, соціальних пільг і гарантій. Крім цього,

вона нерідко розглядалася як постійне службове зростання, кар'єра, підвищення соціального статусу, що в цивільних умовах не завжди є обов'язковим елементом професійної діяльності. Відсутність можливостей для реалізації своїх можливостей в цих напрямках призводить до наростання відчуття уразливості, занепокоєння в сьогоденні і високому рівні невпевненості в майбутньому.

Надбанням автора можна вважати аналіз проблем призначення та перерахунку пенсій військовим пенсіонерам та виділені основні їхні причини. Такі проблеми носять об'єктивний характер, та не залежать від волі військовослужбовців та членів їхніх сімей. Зокрема, це: фінансово-економічні причини, що полягають у неспроможності належного фінансування пенсій; політичні причини, суть яких полягає у тому, що з приходом нової влади змінюється законодавство та умови пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей, які часто порушують права військових пенсіонерів; недосконалість чинного законодавства, адже норми пенсійного забезпечення військовослужбовців часто не узгоджуються між собою, та створюють незручності в практиці й заважають ефективному застосуванню законодавства; збільшення чисельності військових пенсіонерів за вислугу років та по інвалідності та чисельності осіб, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника (військовослужбовця) у зв'язку з військовими діями на Сході України (стор. 130-132 дисертації).

У третьому розділі – «Шляхи оптимізації державного регулювання системи пенсійного забезпечення військовослужбовців» дисертантом виокремлено особливості призначення пенсій військовим пенсіонерам; запропоновано шляхи удосконалення механізму перерахунку пенсій військовим.

Без сумніву, проведений аналіз нормативно-правових актів з даного питання дозволяє прийти до висновку, що основна проблема в даному випадку полягає в суперечливості нормативної бази, коли одні норми

приймаються без урахування інших і при відсутності обґрунтувань таких рішень. Важливе місце серед проблем пенсійного забезпечення також займають інфляційні процеси в країні та індексація пенсійних виплат військовослужбовців. Україна як соціальна держава має обов'язок забезпечити такий мінімум соціальних можливостей та соціальної захищеності, які необхідні для підтримання гідного життя людини, нормального задоволення її матеріальних і духовних потреб. Соціальні гарантії, в тому числі індексація грошового забезпечення військовослужбовців, повинні відображати бажаний рівень життя. Визначаючи важливість державних соціальних гарантій зазначимо, що державні соціальні гарантії враховуються при затвердженні економічного та соціального розвитку та є базою для порівняння при оцінюванні досягнутого рівня життя. Вони спрямовані на створення реальних умов, що забезпечують населенню можливість споживати ті чи інші блага і послуги в гарантованому обсязі. (стор.139-142 дисертації).

Сформульовано пропозиції та рекомендації щодо удосконалення чинного законодавства України з питань правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей: внести зміни до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 19 квітня 1992 року та викласти: абз.1 Преамбули у такій редакції: «Цей Закон визначає умови, норми і порядок пенсійного забезпечення громадян України та, у передбачених законодавством випадках, іноземців та осіб без громадянства, із числа осіб, які перебували на військовій службі, службі в органах внутрішніх справ, Національній поліції, Службі судової охорони, державній пожежній охороні, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, органах і підрозділах цивільного захисту, податковій міліції чи Державній кримінально-виконавчій службі України, та деяких інших осіб, які мають право» (стор.147-149 дисертації).

Практичну цінність має визначена автором необхідність систематизації

державного регулювання у сфері соціального захисту військовослужбовців. Питання соціального захисту врегульовано низкою законів та підзаконних актів, що призводить до колізій під час правозастосування. Отже, враховуючи той факт, що соціальний захист військовослужбовців та їх сімей окремо визначається Конституцією України, то логічним для новітнього етапу розвитку цієї сфери законодавства має стати прийняття нового спеціального закону «Про соціальний захист військовослужбовців та їх сімей», який об'єднає усі нині чинні нормативно-правові акти у цій сфері. (стор.153-154 дисертації).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, що наведено в дисертації.

Висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі Радченко Я.М. – є достатньо обґрунтованими, що досягається вдало обраними метою та завданнями дослідження.

Використання дисертантом у своїй роботі різних наукових методів дослідження дозволило йому досягти повноти та всебічності аналізу поставлених проблем. Рекомендації, висновки автора ґрунтуються, також, на критичному осмисленні найсучасніших здобутків вітчизняної та зарубіжної науки.

Методологічною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених у галузі державного управління, економічних та юридичних наук. Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, матеріали Державної служби статистики України, статистичні матеріали та соціологічні дослідження Центрів надання адміністративних послуг, наукові публікації українських і зарубіжних учених щодо розвитку процесу інформатизації в Україні та на глобальному рівні.

Вірогідність результатів дослідження підтверджено відповідною апробацією на науково-практичних конференціях.

Тому ознайомлення з дисертаційною роботою Радченко Я.М. дає

підстави стверджувати про достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що в ній містяться.

Практичне значення роботи і використання результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи полягає у тому, що висновки й пропозиції автора можуть бути використані для підготовки та узгодження державних управлінських і суспільно-політичних рішень у напрямі вдосконалення державної політики у сфері державного регулювання системи пенсійного забезпечення військовослужбовців в Україні.

Результати дослідження використано в діяльності Кабінету Міністрів України (довідка про впровадження № 091-у від 04.10.2020 р.).

Теоретичні положення дисертації використано в навчальному процесі Класичного приватного університету при розробці та викладанні навчальних дисциплін «Державне управління», «Публічна політика і управління» (довідка про впровадження № 12/20 від 09.01.2020 р.).

Стиль та мова викладення результатів дисертаційної роботи.

Подана до захисту дисертаційна робота написана науковою мовою, матеріал викладено у логічній послідовності. Розділи дисертації є логічно пов'язаними між собою. У цілому, слід зазначити, що стиль написання дисертаційної роботи характеризується науковою обґрунтованістю та послідовністю, аргументованістю висновків. Проведене дослідження має теоретичний, методичний та прикладний аспекти, що є характерним для наукової роботи.

Повнота викладу основних результатів у наукових фахових виданнях.

Результати дослідження викладено в 10 наукових працях, з яких: 5 – статті в наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз даних, 1 – стаття в зарубіжному фаховому виданні, 5 – матеріали конференцій.

Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до розробки теоретичних положень та надано практичні рекомендації щодо вдосконалення державної регулювання системи пенсійного забезпечення військовослужбовців в Україні.

Автореферат дисертації достатньо повно розкриває основні її положення і є ідентичним за структурою та змістом роботи. Всі наукові положення, висновки і рекомендації, представлені в авторефераті, детально розкриті в дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи та автореферату

Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертації потрібно відмітити, що робота не позбавлена певних недоліків, мають місце дискусійні положення та окремі зауваження, які полягають у такому:

1. У пункті 1.2 дисертації автор досліджує генезу законодавства про пенсійне забезпечення військовослужбовців. Не зрозуміло, чому дисертант не приділив більш значної уваги класифікації III етап – (1991-2020) – новітній – формування, розвиток та удосконалення пенсійного забезпечення військовослужбовців в роки незалежності України, особливо враховуючи той факт, що наразі в країні відбуваються зміни в пенсійному законодавстві.

2. Потребує додаткового роз'яснення науковий підхід до формування визначення особливостей пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника-військовослужбовця, який полягає в наступному: суб'єктами правовідносин є члени сімей військовослужбовців, які наділені спеціальною правосуб'єктністю (отримувачі) та уповноважені органи пенсійного забезпечення (надавачі) (стор. 61-63 дисертації).

3. Здобувач аналізує систему фінансування пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей, яка має фінансуватися не виключно за рахунок Державного бюджету України, а й за рахунок коштів Пенсійного Фонду, сформованих шляхом сплати страхових внесків, оскільки військовослужбовці є учасниками формування бюджету Пенсійного фонду

України. Це питання дисертант розглядає дуже опосередковано, тоді як воно повинно бути одним з ключових в процесі реформування пенсійного забезпечення військовослужбовців в Україні, оскільки пенсійне забезпечення військовослужбовців – це один із основних і найбільш стабільних елементів соціального забезпечення осіб, що проходили військову службу та членів їх сімей.

Вважаємо, що робота мала б більш змістовий характер, якщо б дисертант у пункті 3.2 дисертації „Удосконалення механізму перерахунку пенсій військовим пенсіонерам” більше приділив увагу механізму нарахування та перерахунку пенсій військовим пенсіонерам. Адже, Пенсійне забезпечення військовослужбовців є свого роду подякою цим людям за чесно виконану роботу щодо забезпечення безпеки та вселяє впевненість у діючих співробітників-військовослужбовців у тому, що вони не будуть покинуті державою напризволяще при настанні ушкодження їх здоров'я під час виконання ними обов'язків військової служби, або у разі набуття права на пенсію за вислугою років, адже основне призначення та завдання пенсій – забезпечити матеріальну підтримку громадян у випадках настання соціальних ризиків, передбачених у законодавстві.

На стор. 117-119, 123-128 дисертації автор багато приділяє уваги шляхам оптимізації державного регулювання системи пенсійного забезпечення військовослужбовців, виокремлює особливості призначення пенсій військовим пенсіонерам, пропонує шляхи удосконалення механізму перерахунку пенсій військовим. Хотілося б зазначити, що належне державне регулювання відносин щодо визначення розмірів пенсій має вирішальне значення для ефективного функціонування пенсійної системи. Не менш важливим є збереження рівня пенсійного забезпечення громадян та захист від інфляції, тому проблемою в сфері пенсійного забезпечення є перерахунок пенсій військовим пенсіонерам.

Загальний висновок до дисертаційної роботи

Вказані вище дискусійні положення і зауваження не зменшують вагомості результатів дослідження та загальну теоретичну і прикладну значущість дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Радченко Ярослава Миколайовича, на тему: „Державне регулювання системи пенсійного забезпечення військовослужбовців в Україні” – є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають наукову новизну, теоретичну та практичну цінність. Одержані результати є достатньо обґрунтованими та достовірними. Опубліковані за темою дисертації наукові праці достатньо повно відображують основні положення, висновки та рекомендації, які стали результатом авторського дослідження. Автореферат повністю відповідає змісту роботи.

За актуальністю теми дослідження, змістом його матеріалу, науковою новизною, рівнем обґрунтованості та достовірності отриманих результатів, їх цінністю дисертаційна робота відповідає вимогам МОН України та пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ від 24 липня 2013 р., № 567, а її автор – Радченко Ярослав Миколайович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Офіційний опонент:
в.о. начальника управління
аналітичної та архівної роботи
Київського апеляційного суду
д.держ.упр., професор

Ільяшенко В.А.